

УДК 37.01:356.35.3(477)

ПОНЯТТЯ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ ТА ФОРМИ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В ОПЕРАТИВНО-СЛУЖБОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Сич Р.В.

Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, Україна, Хмельницький

Проаналізовано підходи до розуміння безпеки. З'ясовано основні аспекти безпеки людини. Виокремлено основні категорії безпеки: економічна, продовольча, екологічна, безпека для здоров'я, громадська, особиста. Обґрунтовано поняття особистої безпеки майбутніх офіцерів-прикордонників та форм її забезпечення в оперативно-службовій діяльності. Звертається увага на різні підходи до забезпечення особистої безпеки військовослужбовця. Автор зазначає, що особиста безпека прикордонника – це комплекс заходів, спрямованих на зниження рівня впливу будь-яких загроз для життя, здоров'я і дієздатності прикордонника як у ході виконання оперативно-службових завдань так і у повсякденному житті. Основними формами забезпечення особистої безпеки офіцерів-прикордонників є спеціально-тактичні, педагогічні, психологічні.

Ключові слова: безпека, особиста безпека, майбутні офіцери-прикордонники, оперативно-службова діяльність, форми забезпечення особистої безпеки.

Сыч Р.В. Понятие личной безопасности будущих офицеров-пограничников и формы ее обеспечения в оперативно-служебной деятельности/ Национальная академия Государственной пограничной службы Украины имени Богдана Хмельницкого, Украина, Хмельницкий

Проанализированы подходы к пониманию безопасности. Выяснены основные аспекты безопасности человека. Выделены основные категории безопасности: экономическая, продовольственная, экологическая, безопасность для здоровья, общественная, личная. Обоснованно понятие личной безопасности будущих офицеров-пограничников и форм ее обеспечения в оперативно-служебной деятельности. Обращается внимание на различные подходы к обеспечению личной безопасности военнослужащего. Автор отмечает, что личная безопасность пограничника - это комплекс мероприятий, направленных на снижение уровня воздействия любых угроз для жизни, здоровья и дееспособности пограничника как в ходе выполнения оперативно-служебных задач так и в повседневной жизни. Основными формами обеспечения личной безопасности офицеров-пограничников

является специально-тактические, педагогические, психологические.

Ключевые слова: безопасность, личная безопасность, будущие офицеры-пограничники, оперативно-служебная деятельность, формы обеспечения личной безопасности.

Sych R. Personal security concept future personal security officers, border guards and forms of support in operational performance/ National Academy of State Border Service of Ukraine Bohdan Khmelnytsky, Ukraine, Khmelnytsky

The article is devoted to the concept of future personal security officers, border guards and forms of support in operational performance. Two main aspects of security: first, safety from such chronic threats as hunger, disease and repression; Secondly, protection from sudden and devastating hazardous situations in terms of daily life - whether in society, at home, at work, or in the service.

The author believes that the main problems of human security in global dimension are: uncontrolled population growth; inequality of economic opportunities, excessive international migration, environmental degradation, drug trafficking, international terrorism.

Attention is drawn to different approaches to personal security soldier. The following main categories of security: economic security; food security; health safety; ecological safety; public security; political security; personal safety.

The author notes that the personal safety of border guards - a set of measures aimed at reducing the impact of any threats to life, health and capacity of border guards as in the course of operational and service tasks and in everyday life.

Highlighted are typical of dangerous situations that occur in the professional officers of border guards, situations of everyday operational performance; situations of special operations, including in the area of ATU; situations that arise in pozasluzhbovyu time., які виникають у позаслужбовий час.

The ability of the personal safety of border guards author interprets as the ability to reduce the impact of any threats to life, health and capacity of border guards during the performance of professional tasks.

The main forms of personal security officers, border guards are specially-tactical, educational, psychological.

Keywords: safety, personal safety, future officers, border guards, operational activity, forms of personal security.

Вступ. Загальна постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями. Проблема захисту людини від небезпек постала водночас з появою на Землі людства. У сучасному правовому просторі право людини на безпеку

ухвалено в ряді міжнародних документів, Зокрема, в Декларації, ухваленій V Всесвітньою конференцією по запобіганню і управлінню пошкодженнями, що відбулася (Делі, 8 березня 2000 р.), Декларації про право людини на безпеку “Монреальській декларації”, прийнятій VI Всесвітньою конференцією по запобіганню і управлінню пошкодженнями (Монреаль, Канада, 15 травня 2002 р.). Питанням безпеки опікуються досить багато міжнародних організацій. Головну об’єднуючу роль у світі відіграє Організація Об’єднаних Націй (ООН). Комісія ООН з прав людини утворена в 1946 р. представниками 43 держав. Крім організацій, що поширюють свою діяльність на весь світ діє низка регіональних, наприклад, в рамках Ради Європи створено Європейську комісію з прав людини та Європейський суд. Міжнародне законодавство, що пов’язано з питаннями безпеки життєдіяльності має глибокі корені. На всіх історичних етапах розвитку цивілізації приймалися закони, що торкалися безпеки людей. Основним документом на якому ґрунтується освіта та наука з безпеки життєдіяльності людини є Концепція про сталий розвиток людства. Ця концепція, так звана “Декларація Ріо”, була обґрунтована і викладена в рішеннях Конференції ООН у Ріо-де-Жанейро 1992 р.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Проблема особистої безпеки є предметом дослідження багатьох науковців. В. Білоус, Н. Нижник, Г. Ситник стверджують, що у сучасних умовах основним змістом безпеки все більше стає не тільки і не стільки захист держави та її державних інститутів, як людини й суспільства [1].

Наукові праці В. Авер’янова, О. Бандурки, Д. Бахраха, О. Безсмертного, Ю. Битяка, А. Васильєва присвячені дослідженню сучасних уявлень про безпеку. Вивчення проблеми поведінки працівників ризиконебезпечних професій в екстремальних ситуаціях знаходиться в центрі уваги Ю. Олександровського, М. Левітова, С. Бочарова. Дослідженням теорії та практики надання психологічної допомоги займалися О. Бондаренко, В. Москалець, Н. Чепелева, Т. Яценко та ін.

Чимало авторів у своїх дослідженнях прагнули додати поняттю безпеки сучаснішого змісту, що відповідало б реальним умовам забезпечення безпеки. Але в психолого-педагогічній науці проблеми особистої безпеки представників ризиконебезпечних професій розглянуті вкрай недостатньо.

Метою статті є визначення поняття особистої безпеки майбутніх офіцерів-прикордонників та форм її забезпечення в оперативно-службовій діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Особиста безпека – цілеспрямований процес забезпечення функціонування та стійкого розвитку особи [3, с. 30].

Досліджуючи проблему забезпечення особистої безпеки працівників правоохоронних органів Д. Александров доходить висновку, що особиста безпека – це система організаційно-правових, фізичних і тактико-психологічних заходів, які дозволяють забезпечити збереження життя та здоров'я працівника правоохоронних органів і підтримання високого рівня ефективності його професійних дій. Особиста безпека є результатом реалізації комплексу заходів, спрямованих на зниження рівня професійного ризику до реально можливого мінімуму, що дозволяє гарантувати збереження життя і здоров'я, нормального психічного стану і дієздатності працівника при високій ефективності вирішення ним професійних завдань. Науковець звертає увагу, що особиста безпека визначається специфікою умов, змісту і форм професійної діяльності; ступенем професійної захищеності працівника, у тому числі наявністю спеціальних заходів організаційно-правового, управлінського і матеріально-технічного характеру; рівнем професійно-психологічної підготовленості працівника і наявністю у нього спеціальних знань та вмінь із забезпечення особистої безпеки при вирішенні професійних завдань, або у ситуаціях, пов'язаних із професійною діяльністю [4].

Результати аналізу наукових праць з проблеми [3–7] та досвіду практичної діяльності дозволили з'ясувати, що особиста безпека прикордонника – це комплекс заходів, спрямованих на зниження рівня впливу будь-яких загроз для життя, здоров'я і дієздатності прикордонника як у ході виконання оперативно-службових завдань так і у повсякденному житті.

Концепція безпеки визначає, що саме в оперативно-службовій діяльності офіцера-прикордонника потребує захисту, які перепони можуть виникнути на шляху забезпечення його особистої безпеки, які якості необхідно розвивати в майбутніх офіцерів-прикордонників для вирішення професійних завдань, які підходи до вивчення проблем безпеки доцільно застосовувати. К. Мамай зазначає, що у теорії та практиці управління безпекою персоналу виокремлюють такі головні причини трагічних випадків із працівниками: випадковість, небезпечні умови діяльності, неналежна організація та взаємодія під час виконання професійних завдань, брак досвіду роботи, нераціональне використання сил та засобів оптимізації роботи й небезпечні дії з боку працівників [5, с. 265]. Слушним є зауваження науковців, що основні підходи до забезпечення безпеки правоохоронних органів та особистої безпеки співробітників мають передбачати оптимальну оцінку ризиків до найімовірніших загроз і оцінку можливих наслідків здійснення цих загроз. Після того, як знайдено об'єкт, що потребує

захисту, та оцінено ризики, необхідно вирішити, як можна реалізувати засоби захисту [6, с. 562].

Відповідно, уміння з особистої безпеки прикордонника ми розуміємо як уміння, спрямовані на зниження рівня впливу будь-яких загроз для життя, здоров'я і дієздатності прикордонника у ході виконання ним професійних завдань.

Проведений теоретичний аналіз наукової літератури дозволив з'ясувати, що, з одного боку, забезпечення особистої безпеки військовослужбовця можливе лише за наявності у нього відповідних умінь з особистої безпеки. З іншого боку, результативність оперативно-службової (професійної) діяльності майбутніх офіцерів-прикордонників значною мірою залежить від умінь з особистої безпеки, оскільки для майбутніх офіцерів-прикордонників найбільш актуальними є уміння самозбереження та самовиховання (стійкість), нормальне (стабільне) функціонування в умовах впливу різних внутрішніх та зовнішніх загроз, можливість професійної діяльності за умови ризику та в інших екстремальних ситуаціях.

За результатами аналізу психолого-педагогічних, юридичних досліджень, досліджень у галузі державного управління та інших ми доходимо висновку, що у жодному виді діяльності неможливо досягнути гарантій ідеальної безпеки, тому будь-яка діяльність, а особливо військова та правоохоронна, є небезпечною. Але, як зазначають науковці [7, с. 2–3.], запроваджуючи деякі заходи, вдосконалюючи систему безпечної професійної діяльності, можна знизити негативні прояви і в професійній праці, і в повсякденному житті правоохоронця до реально можливого мінімуму.

За результатами аналізу наукових праць [7–9] та практичного досвіду було виділено такі групи типових небезпечних ситуацій, які виникають у професійній діяльності офіцерів-прикордонників: 1) ситуації, пов'язані з виконанням повсякденної оперативно-службової діяльності; 2) ситуації, пов'язані з проведенням спеціальних операцій, у тому числі в зоні проведення АТО; 3) ситуації, які виникають у позаслужбовий час.

На думку А. Суббота, удосконалення професійної майстерності правоохоронця має здійснюватися за такими напрямками: удосконалення досвіду службової, бойової, оперативно-розшукової діяльності; складання заліків у системі службової підготовки; постійне вдосконалення професійної майстерності; формування вмінь і навичок безпечної поведінки спілкування на службі й поза службою; знання й неухильне виконання відповідних наказів, директив, практичних рекомендацій керівного апарату системи правоохоронних органів; навчання основ професійної діяльності, майстерного володіння спеціальними засобами й засобами зв'язку та індивідуального захисту; розробка принципів, мети, змісту, форм та

методів роботи з профілактики, мінімізації, компенсації та корекції можливих фізичних, психічних, соціальних відхилень у співробітника правоохоронних органів [10]. У контексті нашого дослідження особливої уваги заслуговує такий із запропонованих напрямів, як формування вмінь і навичок безпечної поведінки спілкування на службі й поза службою, за нашим трактуванням – формування умінь з особистої безпеки.

Основними формами забезпечення особистої безпеки офіцерів-прикордонників, на підставі результатів аналізу праць сучасних дослідників [3–5; 8], можна вважати такі:

1) спеціально-тактичні – навчання основам професійної діяльності, майстерному володінню зброєю, спеціальними засобами і засобами зв'язку та індивідуального захисту; формування готовності до застосування зброї і засобів активної оборони в екстремальних ситуаціях;

2) педагогічні – індивідуальні бесіди, наставництво, аналіз виконання оперативно-службових завдань з позиції дотримання особистої безпеки; навчання операційно-тактичним та психологічним прийомам безпечної поведінки у різноманітних ситуаціях оперативно-службової діяльності;

3) психологічні – вивчення індивідуально-психологічних особливостей військовослужбовців і прогнозування їх поведінки в екстремальних ситуаціях; проведення практичними психологами психокорекційної роботи; мотивування професійного зростання, нерозривно пов'язаного з дотриманням заходів особистої безпеки.

Слід зазначити, що особиста безпека майбутніх офіцерів-прикордонників значною мірою залежить від їх психологічної стійкості та психологічної готовності. Психологічна готовність майбутнього офіцера-прикордонника – це сукупність його особистих якостей, що зумовлює стан змобілізованості психіки, налаштованість на найбільш доцільні, активні та рішучі дії в складних чи небезпечних умовах виконання службових обов'язків. Психологічна стійкість характеризує активний дієвий стан особистості, що виявляється у здатності зберігати стан нормального функціонування психіки, доцільно діяти, незважаючи на перешкоди. Найбільш вагомими складовими такої здатності є вміння військовослужбовця за допомогою волі долати негативний вплив емоцій на діяльність, переборювати страх, нерішучість, зберігати самовладання при подальшому ускладненні ситуації.

Висновки. Отже, особиста безпека прикордонника – це комплекс заходів, спрямованих на зниження рівня впливу будь-яких загроз для життя, здоров'я і дієздатності прикордонника як у ході виконання оперативно-службових завдань так і у повсякденному житті. Основними формами забезпечення особистої безпеки

офіцерів-прикордонників є спеціально-тактичні, педагогічні, психологічні.

Перспективи подальших досліджень є вивчення можливостей освітнього середовища вищого військового навчального закладу щодо формування умінь з особистої безпеки майбутніх офіцерів-прикордонників, розроблення відповідної методики. Також перспективним є вивчення психологічних аспектів проблеми, а саме психологічної стійкості та психологічної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників.

Література:

1. Національна безпека України: методологічні аспекти, стан і тенденції розвитку : навчальний посібник / В. Т. Білоус, Н. Р. Нижник, Г. П. Ситник; за ред. П. В. Мельника, Н. Р. Нижник. – Ірпінь, 2006. – 304 с
2. Заплатинський В. М. Логіко-детермінантні підходи до розуміння поняття «Безпека». Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини. / [редкол.: П. С. Атаманчук (відп. Ред..) та ін.]. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2012. – Випуск 5. – 336 с.
3. Особиста безпека та застосування сили: Частина 1. Фундаментальні питання теорії та практики особистої безпеки особового складу Державної прикордонної служби України: навч. посіб. – Хмельницький: Видавництво НАДПСУ, 2012. – 348с.
4. Александров Д. Напрями та форми забезпечення особистої безпеки працівників правоохоронних органів / Д. Александров // Юридична психологія. <http://westudents.com.ua/glavy/81624-2-napryami-ta-formi-zabezpechennya-osobisto-bezpeki-pratsvnikov-pravoohoronnih-organiv.html>.
5. Мамай К. В. Організація охорони громадського порядку та безпеки під час проведення масових заходів // Держава і право. – 2011. – № 54. – С. 263–267.
6. Суббот А. І., Жадан І. В. Формування у курсантів-правоохоронців політики безпеки та дій у стані необхідної оборони // Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Організаційно-правове забезпечення діяльності контролюючих та правоохоронних органів у сфері господарювання: проблеми сьогодення та перспективи розвитку» (6 червня 2008 р., Ірпінь, Україна). – Ірпінь, 2008. – С. 561–563.
7. Бесчастний В., Гребеньков Г. Українська міліція в контексті реформування суспільства// Віче. – 2010. – № 24. – С. 2–3.

8. Лефтерев В., Тімченко О. Психологічні детермінанти загибелі та поранень працівників органів внутрішніх справ: Монографія. – Донецьк: ДІВС МВС України, 2002. – 324 с.

9. Йосипів Ю. Організаційно-правові проблеми забезпечення особистої безпеки професійної діяльності працівників ОВС/ <http://vuzlib.com/content/view/550/94/>

10. Суббот А. Сучасні підходи до формування безпеки правоохоронних органів та особистої безпеки їхніх співробітників / А. Суббот // Віче. – 2012. – № 10. – С. 3–5. <http://www.viche.info/journal/3129/>

References:

1. Natsionalna bezpeka Ukraïni: metodologichni aspekti, stan i tendentsii rozvitku : navchalniy posibnik / V. T. Bilous, N. R. Nizhnik, G. P. Sitnik; za red. P. V. Melnika, N. R. Nizhnik. – Irpin, 2006. – 304 s

2. Zaplatinskiy V. M. Logiko-determinantni pidkhodi do rozuminnya ponyattya «Bezpeka». Visnik Kamyanets-Podilskogo natsionalnogo universitetu imeni Ivana Ogienka. Fizichne vikhovannya, sport i zdorovya lyudini. / [redkol.: P. S. Atamanchuk (vidp. Red..) ta in.]. – Kamyanets-Podilskiy: Kamyanets-Podilskiy natsionalniy universitet imeni Ivana Ogienka, 2012. – Vipusk 5. – 336 s.

3. Osobista bezpeka ta zastosuvannya sili: Chastina 1. Fundamentalni pitannya teorii ta praktiki osobistoï bezpeki osobovogo skladu Derzhavnoï prikordonnoï sluzhbi Ukraïni: navch. posib. – Khmel'nitskiy: Vidavnitstvo NADPSU, 2012. – 348s.

4. Aleksandrov D. Napryami ta formi zabezpechennya osobistoï bezpeki pratsivnikiv pravookhoronnikh organiv / D. Aleksandrov // Yuridichna psikhologiya. <http://westudents.com.ua/glavy/81624-2-napryami-ta-formi-zabezpechennya-osobisto-bezpeki-pratsvnikv-pravookhoronnih-organv.html>.

5. Mamay K. V. Organizatsiya okhroni gromadskogo poryadku ta bezpeki pid chas provedennya masovikh zakhodiv // Derzhava i pravo. – 2011. – № 54. – S. 263–267.

6. Subbot A. I., Zhadan I. V. Formuvannya u kursantiv-pravookhorontsiv politiki bezpeki ta diy u stani neobkhidnoï oboroni // Materiali vseukraïnskoï naukovo-praktichnoï konferentsii «Organizatsiyno-pravove zabezpechennya diyalnosti kontrolyuyuchikh ta pravookhoronnikh organiv u sferi gospodaryuvannya: problemi sгодennya ta perspektivi rozvitku» (6 chervnya 2008 r., Irpin, Ukraïna). – Irpin, 2008. – S. 561–563.

7. Beschastniy V., Grebenkov G. Ukraïnska militsiya v konteksti reformuvannya suspilstva// Viche. – 2010. – № 24. – S. 2–3.

8. Lefterev V., Timchenko O. Psikhologichni determinanti zagibeli ta poranen pratsivnikiv organiv vnutrishnikh sprav: Monografiya. – Donetsk : DIVS MVS Ukraïni, 2002. – 324 s.

9. Yosipiv Yu. Organizatsiyno-pravovi problemi zabezpechennya osobistoї bezpeki profesiynoї diyalnosti pratsivnikov OVS/
<http://vuzlib.com/content/view/550/94/>
10. Subbot A. Suchasni pidkhodi do formuvannya bezpeki pravookhoronnikh organiv ta osobistoї bezpeki ikhnikh spivrobotnikov / A. Subbot // Viche. – 2012. – № 10. – S. 3–5.
<http://www.viche.info/journal/3129/>